

Mohay Gegely A chávez-i Venezuela tanulságai

Jogelméleti Szemle 2008/3.szám

http://jesz.ajk.elte.hu/2008_3.html

Prológus

Eszmefuttatásomat egy dilemma felvetésével kezdeném. A kérdés elsőre talán messze van az általunk kijelölt témától, ám hamar be fogjuk látni, hogy mégis mennyire közel.

A probléma a képviselői demokrácia működésével függ össze. Miként lehet összeegyeztetni a hatalomra való intézményesített törekvést, az ennek érdekében felhasznált eszközöket az ország égető és objektív problémáinak hatékony megoldásával? Mi ez elsődleges egy állam vezetésénél? Az állampolgárok közérzetének, életszínvonalának, létbiztonságának, jólétének fenntartása és akár mesterséges eszközökkel való növelése – bármilyenek is a külső és belső körülmények és adottságok, vagy pedig állandó konfliktus és problémamenedzselés, a költségvetési egyensúly és a pénzügyi eszközökkel való stabilitás fenntartása, bármilyen árat is kelljen ezért fizetni a társadalom oldaláról, azzal az érveléssel alátámasztva, hogy hosszú távon a népszerűtlen intézkedések a társadalom érdekeit is szolgálhatják. A kérdés azonban – még ebben a formában – is rendkívül leegyszerűsített, ezért árnyalni kell több oldalról is, hogy a populizmus dilemmájának természetét megragadhassuk.

A fenti ellentétes államvezetési felfogások mellett úgy is létezik egy másik megvonás, ez pedig az úgynevezett neoliberális versenyszemlélet és a biztonságot preferáló, a versenyt erősebb vagy gyengébb korlátok közé szorító, leegyszerűsítő állampárti felfogás. Az előbbi, etatista érvelés azonban úgy szól, hogy a társadalomban mindig vannak és lesznek olyan jellegű különbségek, amelyek lehetetlenné teszik az igazságos versenyt, léteznek és létezni fognak olyan csoportok, amelyek képtelenek a hatékony érdekérvényesítésre, legyen szó életük bármely területéről. A humanitás érdekében tehát az államnak ellensúlyozni kell ezeket a társadalmi különbségekből fakadó aránytalanságokat, amelyek esélyegyenlőtlenségek eredményeznének. Emellett az államnak más módon is elő kell segítenie, hogy állampolgárai a lehető legnagyobb jólétben éljenek, és kizárólag ez szolgálja a stabilitást. Lényegét tekintve tehát ez két ellentétpár az, amely világszerte a politikai viták mélyén rejtőzik, és amelyről számos országban vita folyik elsősorban értelmiségi szinten. Ebben az elemzésben nem feladatunk,

hogy állást foglaljunk bármelyik felfogás igaza mellett vagy ellen, ugyanis valószínűleg nem találnánk megfelelő választ. Nyilvánvalóan ki-ki társadalmi helyzet e, neveltetésből fakadó felfogása, és személyes tapasztalatai alapján foglal állást ebben a vitában. Le kell szögeznünk azonban, hogy a fenti két megvonás erősen leegyszerűsítő jellegű, és a való életben ennél sokkal bonyolultabb folyamatok, érdekek és adottságok határozzák meg a társadalmi struktúrákat. Azért kell mégis elválasztanunk ezeket a gondolkodásmódokat, mert az egyes országok politikájában, az értelmiségi vitákban ilyen formában nagyon is jelen vannak.

Mindez eleddig rendben is lenne, van azonban egy probléma. A két oldal nem tiszteli kölcsönösen a másik véleményét, és folyamatosan hiteltelenné próbálja azt a legkülönbélebb eszközökkel. Abban bizonyára nincs vita, hogy a második világháborút követően inkább a keynes-i modell érvé nyesült a gazdaságban, és inkább az állampolgárok jólétének és közérzetének javítására irányuló koncepciók a politikában. A nyolcvanas évektől azonban ez a trend mondhatni az ellenkezőjére fordult, és manapság inkább a Milton Friedman és Hayek féle gazdaságkoncepciók, valamint a realitásokra alapozó, és a költségvetési egyensúly fenntartását figyelembe vevő politika jelenti az általános trendet. (Megjegyzendő, trendet, és sok esetben nem a tényleges gyakorlatot!) Hangsúlyoznunk kell mindkét kor esetében az inkább szót. Ugyanis mind a két időszakban jelen voltak és vannak az ellenkező oldal képviselői. Jelenleg azonban mintha az lenne tapasztalható, hogy a domináns trendhez tartozó állandó és offenzív módon próbálnák hiteltelenné tenni az állampárti felfogás létjogosultságát is. (Pokol, 2006.) Természetesen nem lenne szerencsés, ha az állampárti felfogás teljes térnyerése újra megvalósulna, hiszen az megint azokhoz a problémákhoz vezetne, amelyekkel a nyolcvanas években már megismerkedett a világ (magas munkanélküliség, magas államadósság és államháztartási hiány, radikális életszínvonal-csökkenés nehezebb időszakokban). Abban is egyet lehet érteni, hogy az lenne a célravezető, ha a két elképzelés megfelelő arányban ötvöződné egymással, a harc azonban pont az arányokról szól, és ebben mintha azt a szándékot lehetne felfedezni a liberálisabb oldalról, hogy a szociálisabb, állampárti szempontokat a lehető legminimálisabbra redukálják, vagy éppen kiiktassák.

És itt érkezünk el Dél-Amerikához, amely a populizmus őshazája, ahol a fenti két trend különösen élesen áll egymással szemben, és amely kontinens megfelelő terepnek bizonyul ahhoz, hogy megfelelően analizáljuk ezt a problémát. Dél-Amerika egyébként méltatlanul volt mellőzve korábban, pedig a politikai kutató ember számára kész laboratórium lehet az a sokféle rendszer és koncepció, amely itt megvalósul és megvalósult.

És hogy miért éppen Venezuelát választottam dolgozatom tárgyául? Azért, mert ez

az az ország, amely – akár egyetértünk vele, akár nem – vitathatatlanul egy olyan politikát, gazdaságpolitikai gyakorlatot és külpolitikát kezdett folytatni, amely radikálisan szembeszáll a jelenlegi neoliberálisnak nevezett trenddel, és tíz év távlatában úgy tűnik, működőképes alternatívát nyújt vele szemben. Ennek a megállapítására azért fontos, mert bizonyíthatja, hogy az inkább az állami beavatkozást és széles szociális háló fenntartását szorgalmazó politikának van létjogosultsága, és nem szükségszerű, hogy megismétlődnek azok a problémák, amelyek egy ilyen, vagy hasonló politika eredményeként jelentkeztek a hetvenes-nyolcvanas években.

Természetesen rögtön felvetődik a kérdés, hogy a venezuelai példa nem egy olyan lufi-e, amely rövid, de legalábbis középtávon ki fog durranni? Nem csak addig tart-e a demonstratív szociálpolitika, amíg az olajkészletek is kitartanak? Nem járnak-e a hatalmas állami kiadások olyan költségvetési deficittel, amelyek hosszabb távon megrengetik a venezuelai gazdaságot? Ezek azonban csak a gazdasági jellegű kérdések. Léteznek a demokráciával kapcsolatban felvetődő aggályok is Chávez rendszerét illetően, amelyet nem hagyhatunk figyelmen kívül. Fel kell vetnünk például a bolíviai forradalom mibenlétét is, amely éppúgy lehet populista, mint baloldali, netán jobboldali jellegű. Foglalkoznunk kell a venezuelai politika hazánkban is tapasztalható perszonalizációjával, amely ebben az esetben Hugo Chávezben ölt testet, akit legalább annyian magasztalnak fel, mint szidalmaznak. Meg kell vizsgálnunk, miben is áll a Chávez jelenség? Ezen felül el kell helyeznünk a jelenlegi venezuelai politikát abban a tágabb populista hagyományban, amely jószerével Dél-Amerika összes országára valamilyen korszakban jellemző volt a huszadik században.

Mindezek mellett arról sem szabad elfelejtenünk a fent említett összes dilemma mellett, hogy Dél-Amerika földrajzi helyzetéből fakadóan sokkal inkább kiszolgáltatott az Egyesült Államok érdekeivel szemben, mint a Föld egyéb országai. Az USA, amelyben a szabadversenyos kapitalizmus és az ehhez szükséges öngondoskodó mentalitás a zavartalan fejlődés következtében a társadalom minden rétegét generációk óta átítatja, nyilvánvalóan nem nézi jó szemmel, hogy a tőle délre fekvő kontinensrész – úgy tűnik – az övétől merőben eltérő politikát kíván folytatni. És ezen a trenden az Egyesült Államok egyre kevésbé tud érdemi módon változtatni figyelembe véve azt az elmúlt évtizedben észlelhető folyamatot, amely a dél-amerikai államoknak az USA-tól való tényleges függetlenedése felé hat.

Tisztában léve a dél-amerikai helyzet és probléma rendkívül összetett voltával, és figyelembe véve a pro és kontra érveket és értékeléseket a jelenlegi venezuelai politikával kapcsolatban - igyekszünk közelíteni ehhez a kérdéskörhöz, és remélhetőleg a dolgozat végére okosabbak leszünk a tekintetben, hogy végső soron Hugo Chávez és rendszere összességében példaként vagy ellenpéldaként, trendként vagy deviáns antitrendként, áldásként vagy átokként értelmezendő és értelmezhető-e.

A végső következtetés levonása azonban már az olvasó feladata.

A populizmus hagyománya Latin-Amerikában

A populizmus jelenségére azért szükséges kitérnünk, mert manapság rendkívül gyakran jelenik meg populizmus vádja különböző politikai okok szájából szerte a világon. E negatív varázsszó, engedjük meg: szitokszó alatt többnyire az olyan politikai szereplőt értik, aki rövid távú célokért, a szavazatmaximalizálás érdekében ellenzékben irreális és felelőtlen ígéretekkel tesztel, kormányon, pedig nagyszabású és pazarló, népszerűség-növelő jóléti kiadásokra költi el az adott ország költségvetését a hatalom megtartása érdekében. A populizmus a fejekben manapság – tudatosan vagy tudattalanul – szoros összefüggésben van a demagógiával, ugyanis a demagóg szövegekkel általában hatástalaníthatóak a jóléti kiadásokkal szembeni, a veszélyekre és realitásokra épülő érvelések. Ugyanakkor hajlamosak vagyunk elfelejteni, hogy sok esetben a populizmus vádjával operáló retorika szintén teljes mértékben kimeríti a demagógia fogalmát.

Eppen ezért érdemes felidézni egy olyan kontinens hagyományát, ahol a populizmus egyáltalán nem volt szitokszó, mi több, politikai trend volt. Hogy a populizmus ennek a trendnek következtében vált e szitokszóvá, annak eldöntésében segítségünkre lehet ez a fejezet.

A populizmus első kezdeményei és előzményei tehát Latin-Amerikára vezethetők vissza, ahol már a 19. században követelték a kistermelőket, hogy az állam védje meg őket a bankároktól. (Horváth: 2002). A populizmus mai formájában azonban csak a két világháború között jött létre, első prototípusaira ebben a korszakban bukkanhatunk. A populizmus kialakulásának elsődleges okai a gazdasági fejlődés hiánya, amely maga után vonta a Latin-Amerikában már akkor is tapasztalható széleskörű szegénységet, a politika pedig nem a kiváltó okokat próbálta megszüntetni, ehelyett a rendszer korrumpált pártokat termelt ki magából, amely csak növelte a feszültséget (Búzás: 2002). A jelenség kialakulásában nagy szerepet játszott, hogy a mezőgazdaság jelentőségének növekedésével az exportérdekeket képviselő csoportok kezéből kicsúszott az ellenőrzés, és a hatalom az ún. caudillos kezébe került, puccsok és polgárháborúk kíséretében. A puccshullámot a 30-as évek világválsága indította el. 1930-ban Estada Novo-Getúlio Vargas került puccsal hatalomra, és épített ki prototípusos populista rendszert Braziliában egészen a 1945-ben bekövetkezett bukásáig. Columbiában liberális populizmus, Guatemalában diktatúra alakult ki. Argentínában 1946-55-ig Juan Domingo Perón kell megemlíteni, mint a peronizmus megalkotóját, amely a populizmus szélsőséges és válfajának tekinthető. Bár Perón és rendszere külön dolgozat témáját adhatna, most nem térünk ki rá részletesebben. Mexikóban Lázaro Cardenas épített ki

populista rendszert 1934-40-ig, Peruban az APRÁ nevű vállaltan populista párt volt kormányon jó ideig, tárgyországunkban, Venezuelában pedig 1945-ben nyert t eret az Acción Democrática nevű, szintén populista párt. Érdekes és tanulságos jelenség, hogy az 1950-s évektől fokozatosan teret vesztő és elűzött populista vezetők és pártok - mint Nap oleon Korzika szigetéről – rövid időre vissza tudtak térni a hatalomba, még hozzá azért, mert vonzó emlékük volt a gazdasági nehézségekkel küszködő „neoliberális” időszakban. Vargas 1945-ös elűzetése után 1950-ben visszatért a hatalomba, Perón 1955 után 1973-ban tér haza önkéntes száműzetéséből, és áll még egyszer rövid ideig Argentína élére, Peruban még 1985-ben is az APRA adja az elnököt, és Venezuelában is erős populista ellenzék létezett (amely ellenzék ma kormányon van). (Boeckh: 1994)

Ezekbe n az országokban az oktatás, az egészségügy, a társadalombiztosítás bevezetése és a bürokrácia felduzzasztása volt az, amely egyértelműen kedvezett a középosztálynak, amely új állásokat kapván kedvező helyzetbe és kulcspozícióba került. A populizmus finanszírozása akkor a bányák extraprofitjának, a mezőgazdaságnak és az olajbevételeknek volt köszönhető. Tény, hogy ezen források elapadásával egyenes arányosságban tűnt el a populizmus is. (Boeckh: 1994)

A populizmus tulajdonképpen egy mankó. (Boeckh: 1994). Komplex ideológiának nem nevezhető, de ideologikus elemeket tartalmazó, egyfajta jóléti legitimitást jelentő gyakorlat ez, amelynek alapeleme a mindenfajta divatos ideológiáktól való távolmaradás. A populizmust így se fasisztának, se nem szocialistának, se liberális-demokrata berendezkedésnek nem nevezhetjük. (Boeckh: 1994). A populizmus további jellemzői a vezetőnek a híveihez fűződő szoros kulturális és személyi kapcsolata, a népszavazással megerősített legitimáció, a szimbólumokkal való manipulálás, és a vidék tradicion´s;lis érdekeinek kijátszása a városi liberálisok érdekei ellenében. (Boeckh: 1994) További négy fontos eleme a populizmusnak a karizmatikus vezető, az „ideológia”, a társadalmi igazságosságot hirdető program, és a racionalizmus is. (Horváth: 2002) A populizmus térnyerését egyébiránt a harmonikus, konfliktusmentes fejlődést biztosító spanyol gyarmati hagyományok is táplálják. (Boeckh: 1994)

Megátal´s;llapítható tehát, hogy a populista „ideológia fontos eleme a Latin-amerikai identitásnak, (Boeckh: 1994) és ezek alapján tal´s;n jobban érthető, hogy miért alakult ki Venezuelában is egy erősen populista vonásokkal rendelkező berendezkedés az elmúlt tíz évben.

A baloldali neopopulizmus térnyerésének okai Latin Amerikában

Miel´s;t azonban az 1998-ban kezdődött venezuelai folyamatokat tárgyaln´s;nk, tágabb kontextusban is meg kell vizsgálnunk azt a kérdést, hogy végtére is mi

okozta és okozza a neopopulizmus térnyerését Latin-Amerikában? A populizmus ugyanis nem ért véget az ötvenes – hatvaneves évekkel. Új köntösben, de a régi tartalommal manapság is jelentkezik Dél-Amerikában.

Az okokat kutatva a globalizáció megjelenéséből kell kiindulnunk, amely világszerte megtette hatásait. A globalizációból fakadó technikai fejlődés a kereskedelem megnövekedett szerepét, és ezzel párhuzamosan a termelés és a termelési tőke jelentőségének csökkenését eredményezte. Ez a trend egyaránt jelentkezett nemzetközi szinten és az egyes országokon belül is, Dél-Amerikában az átlagnál hangsúlyosabban. Ez a folyamat magával vonta a fent tárgyalt populista korszakból itt maradt jóléti szolgáltatások sok leáldozását, és a társadalmi szolidaritás háttérbe szorítását. A különböző érdekvédelmi szövetségek foszlásnak indultak, az egyre nagyobb befolyással rendelkező transznacionális vállalatok pedig egyre kevesebb teret engedtek a szuverén döntéseknek. Az elmúlt ötven évben a különböző kormányok természetesen megkísérelték a gazdaság felfejlesztését és a pangásból és recesszióból való kivezetését különböző receptek alapján. Ilyen recept volt a szocializmus gyors modernizációt ígérő alternatívája, a hagyományos kapitalizmus „félperifériális” változata, a különböző jobb és baloldali diktatúrák kísérletei, és ilyen volt a 90-es években alkalmazott ún. Consenso de Washington neoliberais koncepciója is. (Dömény: 2007) Még ha feltételezzük is a jószándékot az egyes gazdaságfejlesztési stratégiák kitalálói részéről (amelyet egyébként a minduntalan jelentkező korrupció és a különböző egyértelmű vállalati, hatalmi és csoportérdekek ismeretében nem tudunk nyugodt szívvel megtenni), akkor is meg kell állapítanunk, hogy egyik alternatíva sem hozta meg a várt eredményt. Nézzük meg, hogy miért zárult végső soron kudarccal a legutóbbi, neoliberalis kísérlet is? A liberális gazdaságpolitika eredményeképpen a Latin-amerikai országoknak rákényszerültek a világpiac felé való nyitásra, amely olyan versenyhelyzetbe hozta ezeket az országokat, amelyet korábban nem tapasztaltak, és amelyre nem is voltak felkészülve. Ez magával vonta a jóléti szolgáltatások megmaradt szeletének felszámolását és a források kivonását az ellátórendszerekből egy olyan időszakban, mikor a gazdaság egyébként is hosszú távú depressziós periódusban volt. Az áldozatok azonban nem hozták meg gyümölcsöiket, a neoliberalis gazdaságpolitika nem teremtett több munkahelyet, melynek eredményeképpen nőtt a szegénység és egyre nagyobb teret nyert a feketegazdaság.

Általánosságban tehát kijelenthető, hogy a neoliberalizmus legnagyobb hibája az, hogy nincs tekintettel az egyes országok sajátos adottságaira, hagyományaira, kulturális környezetére és társadalmi szerkezetére, hanem homogén közeget feltételezve sztenderdizált recepteket nyújt az egyes országoknak. (Dömény: 2007)

Ennek is köszönhető, hogy a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap csődhöz

vezető ajánlásaival szemben nagyban megnőtt a bizalmatlanság, ami alapot adott bizonyos sötét képet festő összeesküvés-elméleteknek, amelyek azonban csak eltorzítják és elkenik a meglévő objektív problémák valódi okainak feltárását, és nem segítik elő a józan megoldási koncepciókról való előremutató és kölcsönös bizalmon alapuló párbeszédet.

El kell ugyanis ismernünk, hogy a fent említett folyamatok ellenére a gyakorlatban még mindig túlméretezett az állam, a sok hivatal aránytalanul nagy költségeket emészt fel, és a rossz struktúra miatt ezek a források nem térülnek meg, nem érnek célba, a bürokratikus rendszer útvesztőiben pedig elcsorog a pénz. Az állam emellett a pártok zsákmányszerző területe is, a pártfinanszírozáson keresztül visszaélések formájában, amely több dél-amerikai országban is a pártfinanszírozási törvények megváltoztatását eredményezte. A fenti folyamatnak volt egy olyan vonzata is, hogy a pártok elvesztették korábban meglévő ideológiai hitelességüket, hiszen azok a pártok hajtották végre például a szociális ellátórendszer szűkítését, amelyek értékeiben, hagyományaikban addig gyökeresen mást hirdettek. (Dömény: 2007)

Mindenek eredményeként az állam az igazgatási, irányítási feladatok technikai végrehajtójává vált csupán, amely állammodell bevezetésével csapást mértek a szociális biztonság utolsó elemeire és különösképpen a munkahelyek biztonságára. Ennek egyenes következménye a bérből és fizetésből élők, az alkalmazotti réteg és az alsó középosztály életszínvonalának drasztikus csökkenése, és a pauperizálódás folyamatának beindulása. A lebontott szociális háló ezután már nem volt képes felfogni a leszakadó rétegeket, a szegény emberek egyre inkább úgy érezték, hogy senki sem törődik velük, választott politikusaik a legkevésbé. (Dömény: 2007)

Ettől fogva nem nehéz megértenünk, hogy ezek a rétegek miért fordultak a baloldali és populista szólamokat hangoztató politikusok felé. Ezek a politikusok ugyanis korántsem hasonlítanak az elegáns, halk szavú, diplomata stílusú, kifinomult politikusokra, akik korábban jelentkeztek. „Külső jegyek hangsúlyozásával szemléltetik a politika megváltozott tartalmát, a kommunikációt a saját képükre formálják. Harcos elhivatottságuk erős kisugárzású, a konszenzus keresése nem igényük, de ebben a közegben nem is igényesnek lennének rá.

Plebejus származásuk szokásjegyeit hangsúlyozva öltözködésükben, nyelvezetükben is mások, mindezzel vezéri egyéniségük újszerűen egyedi vonásait erősítik. Egy új politikusi generáció emblematikus figurái ők, etnikailag is közelebb állnak ahhoz a néphez, amelynek vezetői lettek. Bizonyos értelemben utódai a latin-amerikai populista vezéreknek, markánsan új elem azonban, hogy neopopulizmusuk mögött szakmai teamek programja áll. Egyikük sem egy meghatározott párt ideológiájának jegyében és annak támogatásával került hatalomra, hanem a társadalom

átalakításának sokkal szélesebb legitimitási körrel – fogalmazza meg találóan a jelenséget Dömény Zsuzsa. (Dömény: 2007) A kör ezzel bezárul, és megértjük, hogy mi is áll az erősen baloldali jellegű neopopulizmus mögött Latin Amerikában. És ezzel el is érkeztünk Venezuelához, ahol szintén hasonló folyamatokkal találjuk magunkat szembe. Hangsúlyoznom kell, hogy nem ez az ország az egyetlen, amely az elmúlt évtizedben 180 fokos fordulatot vett gazdaságpolitikáját tekintve. Elemzésünk tárgyául választhattuk volna Bolíviát, Uruguay-t, Nicaraguát vagy éppen Brazíliát, azért döntöttem mégis Venezuelára, mert ez az az ország, ahol a legelőször indult be ez a folyamat Hugo Chávez irányításával, és tart immár tíz éve. Úgy tűnik, Venezuela úttörő szerepet vállal a Latin-Amerikában kibontakozni látszó – az Egyesült Államokkal szemben is megfogalmazódó – új trend kialakulásában és érvényesítésében, amelynek természete, jellege és fenntarthatósága többek között jelen dolgozat témája is.

Venezuela az 1998-as fordulat óta

Fókuszáljuk tehát kimondottan Venezuelára, és vizsgáljuk meg, hogy milyen okokból is került hatalomra a jelenlegi elit, és milyen intézkedéseket fogantatott az élet szinte minden területén.

Gazdaság

Venezuela gazdaságpolitikáját és a jelenlegi változtatásokat azért kell viszonylag hosszabban tárgyalnunk, mert a bolíviari forradalomnak nevezett folyamat ebben mutatkozott a legkiforrottabbnak.

Mint azt korábban is említettük, Venezuela sem mentesült a Dél-amerikai kontinens többi problémájától, és a 90-es évek elején két elnök is, Carlos Andreas Pérez 1992-ben, és Rafael Caldera 1997-ben liberális reformintézkedésekre kényszerült az ország súlyos eladósodottsága miatt. A magának gazdag ország illúziójában ringató venezuelai társadalom azonban ezt nem fogadta kitörő örömmel. Minderre csak rájátszott, hogy a hatalmas olajbevételek ellenére a politikai elit nem volt képes megállítani a szegénység egyre nagyobb méreteket öltő kiterjedését. Az 1998-as választásokkor tehát földcsuszamlásszerű változás következett be, és Hugo Chávez pártja abszolút többséghez jutott a parlamentben. Chávez nem reformtervekkel érkezett a hatalomba, hanem a társadalom és a politikai rendszer gyökeres megváltoztatásának céljával. Az elnök nyomban hozzálátott a régi struktúra lebontásához és az új alkotmány létrehozásához, a régi elit az informális hatalmi pozíciókból való kiszorításához. A demokráciát azonban nem is számolta föl, bár igaz, nem is

segítette elő elmélyítését.

A közigazgatási rendszert tekintve a frissen megválasztott elit az új alkotmány elfogadásán kívül csökkenteni kezdte a Kongresszus hatalmát, hatáskörét, kiszélesítette az elnöki jogkört, átszervezte az államigazgatást, hatékonyságát növelve és létszámát lecsökkentve, és neki kezdett a jogrendszer általános reformjához. Új hatalmi ágat teremtett morális hatalom néven. (Dömény, 2007)

A gazdaságban a protekcionista kereskedelempolitikát kezdte érvényesíteni, az államadósságot átütemezték, igyekeztek felszámolni a korrupciót és megteremteni a közélet tisztaságát és kidolgozták a szociális juttatások új rendszerét. Chávez rezsimjének javára írható, hogy az olajbevételekből fakadó források elosztását igazságosabbá tette azáltal, hogy a szegényeket is bevonta a kedvezményezettek körébe, és modellváltást hajtott végre azáltal, hogy a neoliberais kapitalizmussal szemben álló értékrend szerint alakította át az intézményrendszert, és változtatta meg a kedvezményezettek körét.

Az új elit azonban eleinte nem minden területen volt sikeres. Még a közigazgatási reform viszonylag olajozottan folyt, úgy tűnt, a gazdasági problémákkal nem sikerül olyan hatékonysággal és gyorsasággal megküzdeni, mint arra szükség lenne. Nem léteztek ugyanis átfogó és pontos programok a gazdaság élénkítésére, viszont gyakran lehetett hallani Chávez elnök gazdaság és nagytőkeellenes beszédeit, amely nem növelte a bizalmat sem a gazdaság szereplőiben, sem abban a tehetős középrétegben, amely ugyan nem volt célpontja Chávez negatív retorikájának, mégis fenyegetve érezte magát. (Ehhez az is hozzájárulhatott, hogy még Chávez úgymond „bennszülött”, addig a tehetős középrétegekben felülreprezentáltak a hajdani fehér bevándorlók gyermekei). A problémák olyan tényekben jelentkeztek, mint a kis és közepes vállalatok tömeges bezárása, és több ezer cég csődbe menetele, a 20%-os infláció vagy az a becsléseken alapuló adat, mely szerint 1999 februárjától az év végéig 4 milliárd dollárt vontak ki az országból. Mindezek megértéséhez tisztában kell lennünk azzal, hogy a venezuelai gazdaságnak régóta tapasztalható rákfeneje, hogy az olajbevételeket csak kis mértékben fordítják termelő beruházásokra és munkahelyteremtésre, és egyes politológusok állítása szerint ez a trend Chávez hatalomra kerülésével sem változott érdemben, csupán a kedvezményezettek köre alakult át valamelyest. (Dömény: 2007)

Ezek után tekintsük át, hogy milyen konkrét jogszabályok születtek a gazdasági szerkezet átstrukturálása érdekében. Először is megalkották a kettős adóztatást megszüntető és a beruházás védelmi törvényt. Ehhez szorosan kapcsolódik az előző kormány által megkezdett adózási törvénymódosítások továbbvitele, ezek mechanizmusának erősítése, vagy a kamatadóról szóló törvény újrafogalmazása. Ezek törvények sorába tartozik a telekommunikációról szóló törvény is. Az új kormányzat a valutatörvénnyel a gazdaság kézi vezérlésének irányába tett egy lépést, ugyanis

engedélyezi az amerikai valuta vásárlását a különböző importőr cégeknek, illetve azon vállalatoknak, amelyek működéséhez külföldi nyersanyagra van szükség. A törvény célja az volt, hogy korlátozza a pénz kiáramlását, és megakadályozza a megtakarítások dollárba menekítését. A rendszert nem zavarták meg a törvények, továbbra is működik, és nem keletkezett hiány sem a termelésben, sem a fogyasztási cikkek importjában.

A kezdeti problémák sikeres meghaladását mutatja, hogy 2004-ben már nagyságrendekkel több lett az olajbevétel, mint számították rá, ami a tervezett 32-35 dolláros hordónkénti olajár 15-20 dollárral való megemelkedésének is köszönhető. Venezuela naponta mintegy 3 millió hordó kőolajat termel, ez évi 30–35 milliárd dollár bevételt jelent. Mivel a kormány az olajvállalatot közvetlen irányítása alá vette; vonta, a bevételek feletti ellenőrzés formális.

Chavez nagy eredménye, hogy hosszas csatározás után a kormány hatáskörébe vonta a Nemzeti Bank kötelező tartalékaik feletti ellenőrzést. Ezzel teljes mértékben centralizálták a pénzügyek irányítását.

A bolíviai forradalom kezdetekor beindított programok olyan mértékben fűtötték fel a gazdaságot, hogy annak növekedési üteme 2005-re meghaladta az évi 9% -ot. Erre a 90-es évek elejétől nem volt példa! Ehhez hozzájárult, hogy az egész térség fejlődése is 6% körüli. Az olajbevételek nagy része kiáramlik az országból elsősorban regionális intervenciós törekvések megvalósítása miatt, másrészt a baloldali kormányok együttműködését elősegítendő. A kiáramló pénzek egy része megtérül, mint például a gáz és olajvezetékek kiépítésére fordított források a Petrosur és Petrocaribe cégek finanszírozásán keresztül. Venezuela azonban olyan - pénzben nem mérhető – befektetéseket is eszközöl, amelyek elsősorban a dél-amerikai országok megsegítését és a jószomszédi viszony kiépítését szolgálják. Ilyen például a térség energiahordozókkal nem rendelkező országai számára kedvezményes áron szállított olaj, adósságbónok vásárlása különböző államoktól és a dél-amerikai hírtévé, a Telesur létrehozásába és működtetésébe fektetett pénzek.

A külgazdaságot tekintve meg kell állapítanunk, hogy még Chavez retorikájában erős Amerika-ellenes hangokat üt meg, addig ügyel arra, hogy ez a kereskedelmi kapcsolatokban nem nyilvánuljon meg. Venezuela az Egyesült Államok egyik legfontosabb olajszállítója, és ezen túl is erős szálakkal kötődik egymáshoz a két gazdaság. (Dömény, 2007.)

Összefoglalva tehát elmondhatjuk, hogy noha a venezuelai gazdaság sem mentes bizonyos nehézségektől, összességében mégis egy növekedési tendenciát mutat, amely a fent bemutatott intézkedéseknek köszönhető.

Szegénységpolitika

Eleinte úgy tűnt, hogy a retorikájában a szegények pártján álló újdonsült hatalom konkrét szegénység elleni programokkal sem rendelkezik, ennek ellenére olyan intézkedéseket hoztak, amelyet bármely ország szegényei megirigyelhetnének. Il y en volt például az ingyenes népkonyhák felállítása, a különböző segélycsomagok osztogatása, és olyan – Mercal névre hallgató ; - boltlánczat létrehozása, ahol az alapvető élelmiszereket kedvezőbb áron szerezhetik be a helybeliek. (Dömény: 2007) Noha első látásra ezek az intézkedések a populistánál is populistábbnak tűnhetnek, érdemes elgondolkodni azon, hogy egy hatalmas olajbevételekkel rendelkező országban miért uralkodik olyan mértékű szegénység, amely ilyen intézkedéseket tesz szükségessé, és ha egy más színű kormány kerülne hatalomra, akkor milyen más eszközökkel próbálná felszámolni, vagy legalábbis enyhíteni a szegénységet úgy, hogy azt még ebben a generációban érzékeljék. Természetesen tes, hogy a kívánatos az lenne, ha ezen rétegeken belül fokozatosan kiépülne az a mentalitás, amelynek középpontjában az öngondoskodás áll, azonban csupán ösztönző és „esélyteremtő” programok, pályázatok, látványberuházások önmagukban nem fogják ezt indukálni, és ami még rosszabb, nem jelentenek rövidebb távú és hatékony megoldást ezeknek az embereknek a mindennapi megélhetési gondjaikra. Az sem egészséges, ha a szegényebb rétegeket rászoktatja a mindenkori kormányzat a pusztán a szegénység miatt juttatott segélyekre, amely munka nélkül való megélhetést biztosít, de nem lehetetlen megtalálni a helyes arányt a direkt juttatások, és ezzel párhuzamosan a munkára ösztönző beruházások és programok között, az oktatáson keresztül hangsúlyosan az öngondoskodásra való nevelés mellett. Meglátásunk szerint Venezuelában ez a hozzáállás kezd érvényesülni, bár tíz év még kevés idő ahhoz, hogy az első bizonyítékokat is felmutassuk, hiszen az oktatásra alapuló folyamatok 20-30 év távlatában hozzák meg első eredményeiket, mint azt a skandináv államok mintáján is láthatjuk.

Oktatási reformok

Ehhez kapcsolódóan érdemes felidézni a Chávez – rendszer oktatással kapcsolatos reformjait. Az ifjúság nevelése ugyanis központi helyet foglal el az ún. bolivári forradalom jegyében, és ez az új oktatási koncepcióban is megmutatkozik. Venezuelában ugyanis „bolivári iskolákat” és egyetemeket hoztak létre azzal a céllal, hogy az egész országban kiépítsék ezeknek az intézményeknek a hálózatát, ahol nem mellesleg ideológiai jellegű nevelés is folyik. Ezekben az iskolákban egyébként az étkezés és a tanszerek is ingyenesek. Meg kell említenünk ezen kívül a Robinson-missziót, melynek keretében tömegesen tanították meg értve olvasni funkcionális analfabétákat, akiket az első hat osztály elvégzésében tovább támogatja ez a program. Ezenkívül a Ribas-misszió keretében a középiskola, még a Sucre-

misszióval az egyetem elvégzésében segítik az ösztöndíjasokat. Caracasban például jó színvonalú állami egyetem, az UCV működik, ahol a mintegy ötvétezer diáknak nem kell tandíjat fizetnie. Létrehoztak egy tehetségdondozó programot is, melynek keretében a hat osztályt végzetek gyorsított képzéssel érettségit szerezve kezdhetik el egyetemi tanulmányaikat. Ezek az intézmények a már működő állami- és magániskolák mellett, azokkal párhuzamosan működnek. Ezek a programok a ranchonak nevezett nyomorúságos kis viskók közé új általános iskolákat telepítenek, ami azért is indokolt, mert Venezuelában a népszaporulat igen magas, nem ritkák a 6-8 gyermekes családok sem. Ez az intézkedés azért volt különösen fontos, mert noha Venezuelában mindenki jogosult az ingyenes oktatásra, ez eddig korántsem volt megoldott, részben azért, mert ezek a viskók távol esnek az iskolákkal rendelkező városnegyedektől. Végül a Vuelvan Caras-missziót kell megemlítenünk, amely a munkások továbbképzését és alkalmazási lehetőségeinek javítását célozza, amelyre szintén nagy szükség van. A szakképzés azonban itt sem működik megfelelően, kevés a valóban szakképzett iparos, szerelő és javító szolgáltató, annak ellenére, hogy nagy igény lenne rá, és biztos munkahelyet teremtene. (Dömény: 2007)

Egészségügy

Az egészségügyi misszió keretén belül külön költségkeretet biztosítottak új rendelők kialakítására, a régi rendelők közgyógyellátásba való bevonásához párhuzamosan. A nyomornegyedekben, és egyes távoli vagy nehezen megközelíthető helyeken ezrével dolgoznak zömmel kubai vendégorvosok. A Barrio Adentro program az egyik legsikeresebb, és ténylegesen olyan területeken működik és olyan tömegeket von be a közgyógyellátásba, ahova és akikhez eddig ez nem jutott el. Ez annak is köszönhető, hogy Venezuela a GDP közel 3%-át fordítja az egészségügyre. (Dömény, 2007.)

Szociálpolitka

Az egészségügyi és oktatási ösztönző programok mellett átfogó szociális programok is elindultak. Nemzetközi pályázatot írtak ki több ezer szociális lakás építésére. A tervezett 100 ezer lakásból már 41 ezer elkészült, amely enyhítette a venezuelai társadalom lakásdondjait.

A Chávez vezette elit nagy hangsúlyt fektet az infrastruktúra fejlesztésébe is, amelyet korábban elhanyagoltak. Az eddigi kormányok hatalmas mulasztása, hogy az olajbevételekből nem mozgósítottak forrásokat erre a célra. Most a „Venezuela mobil-misszió” keretében fejlesztik elsősorban az út és vasúthálózatot. Erre szükség

is van, hiszen az ország területén mindössze 400 kilométer az ötvenes években megépített, ma már rossz minőségű autópályák hossza, és a legtöbb nagyvárost is csak a keskeny és túlterhelt országutakon lehet megközelíteni. Az agrártermékeket előállító vidéki társadalom problémáit pedig a vasútvonalak fejlesztése segíti, amely bekapcsolja a vidéket a gazdaság vérkeringésébe. Az infrastruktúra fejlesztése azért áldásos, mert egyrészt egy – a gazdaságot önindukáló módon fejlesztő szegmenset támogat, másrészt végre azokon a területeken forgatja vissza az olajbevételeket a gazdaságba, amelyek az általános közjót szolgálják. A gazdaság ilyen módon való fejlesztése egyben új munkahelyeket is teremt. (Dömény: 2007)

A mezőgazdaság

A mezőgazdasággal kapcsolatban az elsődleges motiváció az volt, hogy felszámolják a latifundiumokat, az olyan nagybirtokokat, amelyek miatt a parasztok nem rendelkeztek saját földbirtokkal. A földörvény szerint a nagy földbirtokok tulajdonosai „önkéntes” felajánlást tehetnek, hogy mekkora földterületet engednek át a helyi gazdáknak megművelésre, és ha ezt nem teszik meg, akkor a hatóság dönti el, hogy hol és mekkora területről kell lemondaniuk. Ezzel együtt a latifundiumok tulajdonosainak igazolniuk kell a hatóságok előtt, mikor, milyen címen került a birtokukba a földterület. Ez elősegítheti az országos földkataszter felállítását is. Sokan a nagybirtokosok elleni támadásként értelmezik a földtörvényt, azt állítván, hogy az államnak is van akkora termőterület a birtokában, amelyből bőven jutna arra, hogy a nincstelen parasztoknak kiadják megművelésre, ezért nincs szükség arra, hogy a nagybirtokosoktól vegyenek el. (Dömény: 2007) Ezt az érvelést mi sem megerősíteni, sem megcáfolni nem kívánjuk, csupán arra hívjuk fel a figyelmet, hogy feltehetőleg egy nagybirtok az ország egy bizonyos részén nagy területen fekszik, ahol számos nincstelen él. Ily módon hiába adná ki az állam saját tulajdonában lévő földterületeit ezeknek a parasztoknak, azok azt nagy eséllyel nem tudnák megművelni, hiszen lakóhelyüktől akár negyven-ötven kilométerre feküdne a számukra felkínált állami föld. Tehát a földörvény motivációi között minden bizonnyal figyelembe vették a röghöz kötöttséget és a helyben maradás szándékát is, és ezzel együtt kívántak földet juttatni a parasztoknak.

Tagadhatatlan azonban, hogy akadnak még megoldásra váró feladatok is a mezőgazdasági politikát illetően. Problémát jelent például, hogy Venezuelában kevesen vannak olyan parasztok, akik ismerik a hagyományos és modern földművelést, és a mezőgazdasági beruházások nem vonzóak a tőke számára sem. Ezen kívül nem megoldott a mezőgazdasági termékek értékesítése sem, nagymértékben a fentebb már említett szerény infrastruktúra miatt, amelynek kiépítése még nem áll azon a fokon, hogy kimerítően megoldja a szállítási

problémákat. Ezért fordulhat elő az, hogy olyan zöldség és gyümölcsfélét is importálnak Venezuelába, amelyek helyben is megteremnek. (Dömény: 2007)

Külpolitika

A belpolitikai folyamatok bemutatása után most koncentráljunk a külpolitikai aspektusokra, amely a Chávez-i Venezuelával kapcsolatban az egyik legizgalmasabb kérdés. Arról van szó, hogy Chávez hatalomra kerülésével egy olyan külügyi koncepció kezdett el érvényesülni, amely erőteljesen és radikálisan szorgalmazza a latin-amerikai országok összefogását, mind szellemi-mentális, mind gazdasági értelemben, és ezzel párhuzamosan egyértelműen elhatárolni igyekszik magát az Egyesült Államoktól, kinek eddig tapasztalható egyértelmű befolyásától minél hamarabb szabadulni kíván, lazítva a rászorultság miatt kialakuló függőséget a nagy északi szomszédától.

Ennek megfelelően az elnök rendszerint erős USA és Bush ellenes retorikát folytatott és folytat, amellyel jelezni kívánja, hogy országa merőben más viszonyt képzel ez az Egyesült Államokkal, mint elődei. A retorikában eleinte még csak határozatlanul, de később egyre határozottabban körvonalazódott Venezuela regionális vezető szerepre való szándéka., amely funkciót eddig jórészt az Egyesült Államok töltött be. Chávez ezenkívül azzal is demonstrálja Amerika ellenességét, hogy szívélyes viszonyt ápol Fidel Castroval, Kuba (mostmár) exelnökével, és általában Kubával is. Azt gondolhatnánk, hogy ez a tény elszigeteli őt a többi, többségében demokratikus berendezkedésű dél-amerikai államtól, azonban ez koránt sincs így. Chávez egyre szorosabbra fűzi kapcsolatait a többi, elsősorban baloldali vezetésű latin országokkal, és ez nem csak a retorikában, hanem a gyakorlatban is megnyilvánul. Megállapíthatjuk, hogy egyértelműen egy Patagóniától Kubáig terjedő baloldali tengely kezd kialakulni, amely új perspektívát adhat az egyes országokon belüli programoknak, de ezzel együtt az összefogásnak is. (Dömény: 2007) Miben mutatkozik ez meg? Nézzünk meg erre vonatkozóan egy példát. Az utóbbi évtizedekben az amerikai-szervezetekben rendszerint és hallgatólagos (kényszerű) megegyezés alapján mindig az USA akarata érvényesült, ahogyan az Amerikai Államok Szövetségének főtitkári posztját is rendszerint az Egyesült Államok képviselője töltötte be. Ez a gyakorlat a 2005-ös évvel azonban megszűnni látszik, hiszen ebben az évben sikerült elérni, hogy az USA jelöltjével szemben egy chilei jelölt nyerte el ezt a fontos kulcspozíciót. A baloldali összefogás gyakorlatban való megnyilvánulásának további jele az eddig is meglévő olyan közös programok megtelése élettel, mint például a Mercosur, a Pacto vagy az Andino. Chávez természetesen jelentős kezdeményező szerepet vállal ebben a folyamatban, pénzzel, a fentebb említett kedvezményes kölcsönökkel, a véstesen eladósodott

egyed latin-amerikai államok adóssága egy részének átvállalásával, valamint olajvezetékek kiépítésének felgyorsításával. Szintén 2005 májusában került megrendezésre az első arab-latin amerikai csúcs, amelyre az USA-t – minden diplomáciai erőfeszítése ellenére – elhagyták a meghívott államok sorából. Az Államok számára ez azért volt különösen kellemetlen, mert a legnagyobb olajtermelő országok képviselői találkoztak, vitáztak, és alkotnak stratégiát – nélküle. Fél évvel később Chávez visszautasította Bush elnök ajánlatát, aki felajánlotta Venezuelának az Amerikai Szabadkereskedelmi Övezetbe való belépést. Ezek a lépések fontos, ám inkább reprezentatívabb, jelzésértékű változások, a külpolitikának demonstratívabb, engedjük meg, provokatívabb elemei. Vannak azonban ennél kényesebb területek is – mint például a fegyvergyártás – amelyben szintén évtizedes trendek megváltoztatására szánta el magát Venezuela. Chávez ugyanis felszámolta az Egyesült Államokkal korábban fennálló katonai együttműködést, és kémkedés vádjával kiutasította az amerikai tanácsadókat. Ez azt vonja maga után, hogy ezen területen az olajipari létesítmények építésében, karbantartásában, a továbbiakban nem vehet részt amerikai cég. Érzékeny pontnak tapintott ezen túl Venezuela kormányzata, mikor úgy döntött, hogy ezen túl nem Amerikától, hanem Oroszországtól és Kínától vásárol fegyvereket. A Föld negyedik legnagyobb olajkitermelő országa emellett szakítani kíván azzal a gyakorlattal is, hogy a venezuelai hadsereg tisztjeit Az USA-ban képzik ki, így nem fog kialakulni olyan fajta személyes ismeretség, és ebből fakadóan egy egymás iránti kölcsönös szolidaritás a két állam katonái között, amely eddig egyfajta biztonságot jelentett az Államok számára. Nem növelik a két ország barátságát Chávez önálló atomerőművek létesítésére vonatkozó tervei sem, amely olyan aggodalmakat kelt az USA-ban, hogy Venezuela esetleg rövidtávon atomfegyverrel rendelkezhet. Mindemellett a nagyarányú fegyvervásárlások Venezuela részéről arra engednek következtetni, hogy az ország az USA-val az eddiginél jóval barátságosabb viszonyban lévő katonai erővé válhat. (Dömény: 2007)

Mindaz onáltal tény, hogy sokan nem nézik jó szemmel Chávez radikális külpolitikai húzásait és az egyértelmű regionális vezető szerepre való törekvést. Az egyes országok úgy érzik, hogy az ambiciózus elnök beavatkozik a többi állam belügyeibe. Nézzünk erre néhány példát.

Chávez 2006-ban beavatkozott a mexikói választásokba, Salvadorban pénzelte a baloldali Farabundo Martí Nemzeti Felszabadítási Frontot (FMLN), Nicaraguában pedig anyagilag támogatta a közművek fejlesztését a sandinista polgármester irányítása alatt álló fővárosban, Managuában, és ezzel hozzájárult Ortega győzelméhez az elnökválasztáson. Nyíltan a pártját fogta a nacionalista Ollanta Humalának a 2006-os perui államfőválasztáson, Argentínában pedig a Kirchner házaspárnak nyújtott pénzügyi támogatást. Beavatkozott továbbá Ecuador,

Brazília, Bolívia és természetesen Kolumbia ügyeibe is, ez utóbbi esetben sikeresen megakasztva a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC) által fogva tartott túsok szabadon bocsátása érdekében folytatott nemzetközi közvetítési erőfeszítéseket. (http://index.hu/politika/kulfold/sk_kbc071222/) – tudhatjuk meg az egyik internetes hírportál tudósításából. Chávez továbbá ; 2007 decemberében kijelentette, hogy nem akar kapcsolatot fenntartani Kolumbiával, amíg a "hazug" Uribe az ország elnöke. Ezen felül megvádolta a brazil szenátust, hogy George Bush amerikai elnök "ölebeként" viselkedik, továbbá kigúnyolt mindent, ami spanyol, beleértve magát a spanyol királyt, a kormányt, az ellenzékét és a bankokat. A választások előtt áll&ouac ute; Spanyolországot arra figyelmeztette, hogy amennyiben a jobbközép ellenzék nyeri meg azt, államosítani fogja a Venezuelában működő spanyol vállalatokat. Venezuela Chilével fenntartott korábbi jó viszonya is nemrég lehűlt azt követően, hogy Chávez részt vett a chilei ARCIS egyetemen megrendezett, erősen baloldali nagygyűlésen. Amikor a venezuelai államfő megtudta, hogy az egyetemről megvonták az állami támogatást, előrántotta a csekkfüzetét, és hatalmas összeget adományozott az iskolának – tudhatjuk meg ugyanebből a forrásból. Az ilyen és ehhez hasonló - Chávez személyiségéből fakadó – túlkapások azok, amelyek olykor különösen kikezdi az egyes országok vezetőinek türelmét, és vezetnek olyan megnyilvánulásokhoz, mint I. János Károly spanyol királyé, aki a 2007. novemberi ibero-amerikai csúcstalálkozón elvesztette a türelmét, és "miért nem fogod már be a szádát?" felkiáltással befojtotta a szót Chávezbe. (Index - Sakkban tartja Dél-Amerikát Chávez. Htm, 2007.) Az ilyen és ehhez hasonló események jelzik, hogy Venezuelának olykor jobban kellene vigyáznia a diplomáciai egyensúly fenntartására és az egyes országok érzékenységre, összességében azonban tény, hogy a latin-amerikai országok (az Egyesült Államokkal szembeni) önállósodásában és jelentős külpolitikai tényezővé válásában Venezuela fontos szerepet tölt be. < o:p>

Civil és félcivil mozgalmak

Venezuela kapcsán meg kell említenünk egy érdekes és talán sajátosnak is mondható jelenséget, ez pedig a bolívari körök mozgalma. Ezek tulajdonképpen olyan akciócsoportok, amelyek ideológiailag Cháveznek elkötelezettek. Ezek a körök olyan funkciót töltenek be, és olyan feladatokat végeznek, amelyek egyébként állami vagy helyhatósági hatáskörbe tartoznak. Többnyire az elnök hív&ouacute; szavára végzik feladataikat, az intézmények lassúságára hivatkozva rövidítik le egy-egy ügy megoldását, segítik a missziók munkáját, szervezik a szegénynegyedek életét, vagy tüntetéseken, politikai nagygyűléseken demonstrálják az elnök mellett i erők lelkesedését, nagyságát, és egységét. Venezuelában egyébként is van hagyománya a civil szerveződéseknek, erre jó példa a napjainkban is működő „Szomszédok

egyeselete” (Asociaci&oa cute;n de Vecinos), amely a lak&ohelyel kapcsolatok &erdekv&edelem c&eljb&ol j&ott létre, (D&om&eny: 2007) noha igaz, hogy a boliv&ari k&or&okh&oz ez nem hasonl&ithat&o, hiszen e k&or&ok nem civil szervezetek a sz&o eredeti &ertelm&eben, hiszen politikailag k&ot&odnek valahov&a.

A Ch&avez –jelenség

„Besz&elget&es&u nk els&o perceiben meggy&oz&odhettem arról, hogy milyen teh &ets&eges elbesz&el&o, a venezuelai n&epi kult&ura legjobb hagyom&anyait sz&ivta mag&aba, kit&un&o sz&o ;nok &es a mem&ori&aja rendk&iv&uli. Ahogy az &elet&er&ol mes&elt, egy olyan szem&elyis&eget fedezhettem fel benne, amely semmiben sem hasonl&ított arra a marcona despot&ara, akit a m&edi&ab&ol ismerhett&unk. Az egy m&asik Ch&avez. Vajon melyik az igazi?” (D&om&eny: 2007) Ezeket a sorokat nem m&as, mint a Nobel-d&ijas &iro, Gabr ia Garc&ia M&arquez mondta Hugo Ch&avezr&ol. &Es val&oban. Az eln&okkel kapcsolatban az a legnagyobb dilemma, hogy voltak&eppen milyen motiv&aci&ok is hajtj&ak, amikor hat&arozott &es er&ot&eljes politik&aj&at folytatja. A Venezuel&aa cute;ban az elm&ult t&iz &evben csak boliv&ari forradalomk&ent emlegetett folyamat mozg&at&orug&oja egy&ertelm&uen ez a kad&etiskol&aban nevelkedett egyk ori katonatiszt, akinek szem&ely&et k&ul&on is &er&dem &es g&orcs&o al&a venn&unk. Ch&avez meg&it&el&ese a m&uveltebb nemzetk&oz&i k&ozv&elem&enyben nem &eppen kedvez&o, aminek az eln&ok petropopulizmusa, &all&it&ol&agos dikt&at ori hajlamai, a politikailag korrekt illemszab&alyok megszeg&ese, valamint radik&alis retorik&aja lehet az oka. Ki is teh&at ez az ember, alezredesb&ol alig 15 &ev alatt Venezuela viszonyul&asra k&enyszer&it&o eln&oke lett?

Hug&oa cute; Ch&avez 1954-ben l&atta meg a napvil&agot tan&arsz&ul&ok gyermekek&ent. Kiskor&at&ol fogva &erdekelte a fest&es&zet, az irodalom, a sz&inh&aacu te;z &es a baseball, s&ot, m&eg katolikus pap is szeretett volna lenni, be&all&itotts&agai azonban a politika &es a hadsereg fel&e vitt&ek. 1966-ban nyert felv&etelt a Barin as-i Daniel Florencio O'Leary Liceumba. 1971-ben &erettségizett &es 3 h&et m&ulva felv&etelt nyert a Venezuelai Kat onai Akad&emi&ara. 1975-ben kapta meg diplom&aj&at hadtudom&anyokb&ol, hadm&ern&oki szakon. Ch&avez jelenleg nem n&os, noha k&etszer is megh&azasodott, de mindk&et kapcsolata v&al&ással v&egz&od&ott . Ch&avez politikai p&aly&aj&anak kezdet&et 1982-ben jel&olhetj&uk meg, amikor Sim&on Bolivar hal&al&anak 200. &evfordul&oj&an, h&arom tiszt&t&ars&aval egy&utt esk&ut tesznek, hogy megreform&alj&ak a hadsere get, &es harcot ind&itanak egy &uj k&ozt&arsas&aacut e;g fel&ep&it&es&e&ert. 1990-ben ezredess&e nevezt&ek ki, &es politikai tanulm&anyokat kezdett a Simon Bolivar Egyetemen, tanulm&anyait azonban nem fejezte be. (http://hu.wikipedia.org/wiki/Hugo_Ch%C3%A1vez< /a>)

Ch&aac ute;vezt&er&ol tudni kell, hogy 1992-ben m&ar hallatott mag&ar&ol, mikor puccsot k&is&erelt meg a Venezuel&aban akkor regn&al&o kormány ellen, amely azonban kell&o t&arsadalmi t&amogat&as hi&any&aban elbukott. Az 1998. &evi decemberi v&alaszt&asokon

azonban már j elentős, 56%-os fölénnyel nyerte meg a választásokat, és tartja kezében – immár tíz éve - a hatalmat. Bár meg kell jegyeznünk, nem sokon múlt, hogy Cháveznek már három év után távoznia kellett. Ugyanis ahogy korábban ő is részt vett egy puccsban, 2001. április 11-én ellene is puccsot hajtottak végre. A gyors hatalomátvételt az Egyház, a pénzarisztokrácia, a fehér polgárság, és a korrupt szakszervezeti tömörülés - magukat „civil társadalomnak” kinevezve hajtották végre. A puccs hírére nyomban üdvözölte Felip González, valamint José María Aznar spanyol miniszterelnök, valamint a Világbank is. (Lemoine, 2002.) (Ezen információ birtokában talán jobban megértjük Chávez spanyolokkal szembeni keménykezűségét és tőkeellenességét.) A puccs végül elbukott, de tény, hogy a média egy része továbbra sem kedveli az elnököt és rendszerét. Minek köszönhető ez a kisebb-nagyobb hullámvölgyekkel tarkított, de alapvetően töretlen népszerűség? A számára új közegben eleinte idegenül mozgó elnök idővel egyre határozottabbá vált, és retorikájában folklorisztikus elemeket, meghökkentő, új fordulatokat alkalmazott új stílust hozva a közbeszédbe. Chávez a korábbi politikuskarakterekkel ellentétben igazi népvezér, kinézetében, származásában és beszédében is a nép fia, aki jól illik a Dél-Amerikában nagy hagyományokkal rendelkező caudillók, vezérek sorába. Népszerűségében nagy szerepet játszott, hogy úgy beszél, mintha egy embernek magyarázná el, hogy miért van szükség bizonyos intézkedésekre, közelebb hozva ezáltal az egyes emberhez a politika eddig homályos és korrupt világát. Az egyszerű emberek ezáltal azonosulni tudnak vezetőjükkel, akire nyugodt szívvel rábízhatják magukat, mint egy gondoskodó atyára. Minderre beszéde, öltözködése, viselkedése is rájátszik. Megnyilvánulásaiban dominánsak a szegénység, a szegénység elleni küzdelemről és ennek módjairól, az ezzel kapcsolatos intézkedésekről szóló elemek. Emellett természetesen gyakran beszél a közös ellenséggel szembeni harcról is, amely ellenség azonban nem mindig egyértelműen behatárolt, éppen ezért sokan úgy érzik – főleg a fehér lakosság körében – hogy a beszédekben megnyilvánuló fenyegetések nekik szólnak, noha ez nem feltétlenül van így.

Mint már fentebb megemlítettük, Chávez kadétiskolában nevelkedett, és katonaként egészen az alezredesi rangig vitte, amely előnyére válik, hiszen ismeri a hadsereg belüli erőviszonyokat, ellentéteteket, így biztosítani tudja a hadsereg lojalitását magával szemben. A hadsereghez való kötődését jelzi, hogy gyakran jelenik meg piros baret sapkájában, használ katonai kifejezéseket, és egyébként is sugárzik belőle az elszántság. Sokan ebben a militáns populizmus megvalósulását látják. Chávez politikai karaktere két hagyományból táplálkozik, egyrészt a paternalista vezérelvű caudillók hagyományából, másrészt a peronizmusból, melyre már fentebb felhívtuk a figyelmet. Chávez tehát a többi latin-amerikai vezetőtől megkülönböztető antiimperializmusa, amerikaellenessége, amely máshol is érzékelhető, de nem artikulálódik ilyen erőteljesen. (Dömény: 2007)

Chávez gyakran alkalmazza a népszavazás intézményét bizonyos intézkedései és legitimitása megerősítésére, legutóbb 2007-ben szeretne volna biztosítani, hogy korlátlanul újválasztható legyen, ezt azonban a közvélemény – egyébként két százalékon belüli – csekély többséggel, de megakadályozta. Persze felvethető, hogy a katonaelnököknek szüksége van-e népszavazáshoz ahhoz, hogy meghatározó hosszúságú ideig a hatalomban maradjon, hiszen a 2006-os választást is 62,82%-os végeredménnyel nyerte, és hosszabbította meg mandátumát 2013-ig. (Dörmény: 2007). Chávezről tehát megállapítható, hogy noha vitathatatlanul mutatnak jeleket autoriter hajlamaira, és számos intézkedése – mint például az ún. „szájkosár törvény” is – jelzi, hogy Chávez nem az a politikus, aki a legelkötelezettebb híve a demokráciának, mindeközben megtartotta a demokratikus berendezkedés formáit.

Akárhogyan is értékeljük tehát Hugo Chávez személyét, cselekedeteit, motivációit és megnyilvánulásait, ezt mindig a dél-amerikai politikai kultúra és szociális helyzet kontextusában és összefüggéseiben kell megtennünk.

Párhuzamok Magyarország és Venezuela között

Első hallásra talán furcsa és meglepő felvetés, hogy Venezuela és Magyarország között bármilyen hasonlóságot vagy párhuzamot keressünk. És valóban, a két ország több tízezer kilométerre fekszik egymástól, eltérő természeti adottságokkal, hagyományokkal és politikai kultúrával rendelkezik. Mégis fel lehetünk olyan tendenciákat, amelyek mindkét ország esetében megfigyelhetők. A közös pontok felismeréséhez azonban vissza kell ugranunk a jelen dolgozat elején található, a neopopulizmus kialakulásának okait fejtegető fejezethez. Itt ugyanis számos olyan kiindulóponttal találkozhatunk, amelyet olvasva akarva-akaratlanul is Magyarország juthat eszünkbe. Például Venezuelához és a legtöbb dél-amerikai országhoz hasonlóan hazánk is megtapasztalhatta a liberális gazdaságpolitika miatt a nemzetközi versennyel való felkészületlen szembesülést, a jóléti szolgáltatások megmaradt szelvényeinek felszámolását és a források kivonását az ellátórendszerekből egy olyan időszakban, mikor a gazdaság egyébként is hosszú távú depressziós periódusban volt. Az áldozatok hosszútávú távon azonban itt sem hozták meg gyümölcsüket, nem keletkezett több munkahely, és ha nem is akkora mértékben, mint Latin-Amerikában, itthon is jelen van a feketegazdaság, amely sok fejtörést okoz a politikusoknak és szakembereknek. A Világbank és a Nemzetközi Valutaalap nekünk is kínált a kilencvenes évek elején olyan gazdaságpolitikai recepteket, amelyek homogén környezetet feltételeztek, a gyakorlatban azonban nem mindig váltak be. Ilyen volt például a privatizáció ösztönzése, amely azonban kétes eredményekhez vezetett. Az ehhez kapcsolódó összeesküvés-elméletek hazánkban is

jelen vannak, és uralják a politikai „underspeak”-et és a bizalmatlanságot a két egymással szemben álló oldal között. Sajnos Magyarországra is jellemző a retorika ellenére a sokat kritizált, túlméretezett és nehézkes bürokrácia, amely rendszer útvesztőiben szintén elcsorog a pénz. És noha a szociális biztonság és a munkahelyek biztonságának veszélyeztetettsége nem is ekkora az szinten, mint Dél-Amerikában, de azért erősen érzékelhető ez a tendencia is. És miközben az alsó középosztály egyre reménytelenebbül próbálja megőrizni pozícióit, a lebomlófélben lévő szociális háló már most elindítja a pauperizálódás folyamatát. Ezek a válságjelenségek - bizonyos időbeli eltolódással – de egyaránt jellemzőek hazánkra és az olyan dél-amerikai országokra, mint a Chávez előtti Venezuela.

További hasonlóságot jelent az ezekre a válságjelenségekre adott válaszok jellege. A pártok a dél-amerikaiakhoz hasonlóan itt is keresztülmentek egyfajta ideológiai meghasonláson, amely abból fakadt, hogy azok a pártok kezdtek megszorító és jellegű és neoliberais politikát, de legalábbis retorikát alkalmazni, amely pártok korábban ennek a szöges ellentétét képviselték. A bolivári körökről eszünkbe juthatnak az újonc polgári körök, amelyek ugyan nem töltenek be venezuelai hasonmásukhoz hasonló aktív szerepet, azért karakterükben azonosak. Mindkét országban jelen van a politikafokozódó perszonalizálódása és a karizmatikusvezető iránti igény – legalábbis a társadalom egy jó részében. Hasonlóságként kezelhetjük továbbá az alapvetően paternalista beállítottságú társadalmat, a mezőgazdaság gondjait, és a populizmusra való fogékonyt is, amely populizmust azonban nem abban a negatív konnotációban említünk, mint ahogy azt általában megteszik a különböző médiumokban és politikusi megnyilvánulásokban, hanem a fent tárgyalt árnyalatokat is figyelembe véve.

Epilógus

Venezuela jövőjét illetően csak találgatni tudunk. A legnagyobb kérdés az, hogy mennyire lesz tartós a Chávez által képviselt politika és retorika Venezuelában, és tágabb kontextusban szemlélve Latin-Amerikában. Az Egyesült Államok kormányzata meg van győződve arról, hogy Venezuela a végzete felé halad. Sokan felvetik, hogy az olajkészletek kimerülésével Venezuela nem fogja tudni finanszírozni nagyszabású jóléti programjait, amely ismét zűrzavarhoz és válsághoz vezethet.

Hogy pontosan mi lesz Venezuela és a jelenlegi rendszer jövője, mi sem tudjuk megjósolni. Az azonban biztosnak látszik, hogy az éppen tíz éve regnáló Chávez-féle vezetés olyan folyamatokat indított el az ország és Dél-Amerika életében, amelyet nem lehet teljesen a visszajára fordítani. Már csak azért sem, mert ez a tíz év

bebizonyította, hogy lehetséges az olajbevételek igazságosabb elosztása, lehetséges az Egyesült Államoktól való megalázó függőség felszámolása, és lehetséges a neoliberális gazdaságpolitika divatos elv eit és trendjeit mellőzve, az egyes országok sajátosságaira, hagyományaira, adottságaira és társadalmi szerkezetére alapozott gazdaságpolitikát és társadalompolitikát folytatni. Ezeknek a tényeknek, lehetőségeknek és szempontoknak a figyelembevételére feltehetőleg minden – a jövőben Latin-Amerikában felbukkanó – politik ai szereplő rá fog kényszerülni.

& nbsp;

Felhasznált irodalom:

- BOECKH, Andreas: Populizmus Latin-Amerikában: gazdasági válságok, új fejlesztési koalíciók, ford.: Náday Judit In.: Politikatudományi Szemle 3/1994, 69-89
- BUZÁS Sándor: Latin-Amerika az új évezred küszöbén In.: Magyar Tudomány. 47/2002, 863-869
- HORVÁTH Gyula: A populizmus Latin-Amerikában In.: Múltunk, 2002/1, 3-51
- LEMOINE, Maurice – RAMONET, Ignacio: Chávez elrablása és visszatérése, ford.: Mihályi Patrícia In.: Eszmélet, 55/2002, 182-192.
- Pokol Béla: A nemzetállami társadalomszerveződés összeroppanása In.: Bevezetés a szociológiaelméletbe, 59-63, Rejtjel, 2006

Internetes források:

- DÖMÉNY Zsuzsa: Latin-Amerika balra át!? In.: Műhelytanulmányok, Digitális archívum, (12) 2007/2, MTA Politikai Tudományok Intézete, <http://mek.oszk.hu/04800/04826/04826.doc>
- Sakkban tartja Dél-Amerikát Chávez, <http://index.hu/politika/kulfold/skkbc071222/> • Hugo Chávez élete